

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

Scrúdú na hArdteistiméireachta, 2018

EACNAMAÍOCHT BHAILE – EOLAÍOCH AGUS SÓISIALTA

GNÁTHLEIBHÉAL

STAMPA AN IONAI

DÉ CÉADAÍN, 6 MEITHEAMH – TRÁTHNÓNA 2:00 go dtí 4:30

280/320 MARC

Treoracha d'larthóirí

- Roinn A** Tá **dhá cheist déag** sa roinn seo.
Freagair **deich gceist** ar bith díobh.
Tá **6 mharc** ag gabháil le gach ceist.
Scríobh do chuid freagraí sna spásanna atá ann dóibh ar an scrúdpháipéar.
- Roinn B** Tá **cúig cheist** sa roinn seo.
Freagair **Ceist 1 agus dhá cheist** ar bith eile díobh.
Tá **80 marc** ag gabháil le **Ceist 1**.
Tá **50 marc** an ceann ag gabháil leis na **Ceisteanna 2, 3, 4 agus 5**.
Scríobh do chuid freagraí sa fhreagarleabhar ar leith atá curtha ar fáil.
- Roinn C** Tá **trí cheist** sa roinn seo.
Freagair ceist **amháin** ar ábhar roghnach, ar a n-áirítear **cuid (a)** den cheist sin mar aon le **cuid (b) nó cuid (c)**.

Má chuir tú isteach obair chúrsa i dTeicstílí, *Faisean agus Dearadh* le haghaidh an scrúdaithe, is í Ceist 2 amháin as an roinn seo a gceadaítear duit tabhairt fúithi.

Tá **80 marc** an ceann ag gabháil leis na hábhair **roghnacha 1 agus 3**.
Tá **40 marc** ag gabháil le hábhar **roghnach 2**.

Scríobh do chuid freagraí sa fhreagarleabhar ar leith atá curtha ar fáil.

Ní mór duit do scrúdpháipéar a thabhairt ar ais le do fhreagarleabhar ag deireadh an scrúdaithe.

Roinn A

Freagair **deich** gceist ar bith as an roinn seo.
Tá 6 mharc ag gabháil le gach ceist.
Scríobh do chuid freagraí sna spásanna atá ann dóibh.

1. Cuir in iúl le tic (✓) cé acu fíor nó bréagach atá **gach** ceann de na ráitis seo a leanas. (6)

	Fíor	Bréagach
Tá iarann riachtanach le haemaglóibín a dhéanamh san fhuil.		
Tarlaíonn anéime de bharr easpa iarainn sa réim bia.		
Má bhíonn a lán snáithín sa réim bia, cuidíonn sé sin le hiarann a ionsú.		

2. Bain úsáid as na focail ar an liosta thíos chun na ráitis seo a leanas faoi vitimíní a chríochnú. (6)

vitimín B **aigéad fólach** **vitimín K**

Is é an phríomhaidhm atá ag _____ ná cuidiú le fuiltéachtadh.

Tá _____ riachtanach le fuinneamh a scaoileadh as carbaihiodráit agus as saill.

Is féidir cosc a chur ar fhabhtanna néarfheadáin sa leanbh sa bhroinn má ghlacann mná atá ag iompar clainne _____.

3. Tabhair brea-chuntas ar **dhá shlí** ina mbíonn tionchar ag cúrsaí airgeadais (airgead atá ar fáil) ar roghanna bia i measc thomhaltóirí na hÉireann. (6)

(i) _____

(ii) _____

4. Déan **gach** ceann de na foinsí lipidí (sailte) sa liosta thíos a mheaitseáil leis an mbia ceart. (6)

ainmhí

muirí

glasra (planda)

Bia	Foinse Lipidí
Bradán	
Ola Olóige	
Im	

5. Luaigh **trí** fhadhb sláinte a tharlaíonn de bharr a lán siúcra a bheith i réim bia. (6)

(i) _____

(ii) _____

(iii) _____

6. Mínigh cén fáth a bhfuil tábhacht le **gach** ceann díobh seo a leanas chun bia a ullmhú agus a chócaráil go sábháilte: (6)

Bia a stóráil _____

Sláinteachas pearsanta _____

Modhanna atéimh _____

7. Cuir in iúl le tic (✓) cé acu fíor nó bréagach atá **gach** ceann de na ráitis seo a leanas. (6)

	Fíor	Bréagach
Baintear úsáid as siúcra mar leasaitheach nuair a dhéantar subh.		
Déantar criostail mhóra oighir laistigh den chill bia mar thoradh ar an mear-reo.		
Is é an chaoi a ndéantar seatnaí ná torthaí agus / nó glasraí a bheiriú le siúcra, fínéagar agus spíosraí.		

8. Bain úsáid as na focail ar an liosta thíos chun na ráitis seo a leanas faoi lotamas bia agus faoi tháirgeadh bia a chríochnú. (6)

baictéir *giosta* *einsímí*

Baintear úsáid as _____ nuair a bhíonn cáis agus iógart á dtáirgeadh.

_____ is cúis le lotamas bia i dtorthaí agus i nglasraí.

Is é an gníomhaí ardúcháin bitheolaíoch a úsáidtear le harán a dhéanamh ná

_____.

9. Tabhair breac-chuntas ar **thrí** chéim ba chóir a leanúint nuair a bhíonn buiséad teaghlaigh á phleanáil agat. (6)

(i) _____

(ii) _____

(iii) _____

10. Tabhair buntáiste **amháin** agus míbhuntáiste **amháin** a bhaineann le hearraí a cheannach ar cairde. (6)

Buntáiste _____

Míbhuntáiste _____

Ainmnigh **dhá** chineál creidmheasa a bhíonn ar fáil do thomhaltóirí agus carr á cheannach acu.

(i) _____ (ii) _____

11. Mínigh **gach** ceann de na siombailí cúram teicstíle a thaispeántar thíos. (6)

12. Luaigh **trí** shlí inar chuir an teicneolaíocht leis an éifeachtúlacht sa teach sa bhaile. (6)

(i) _____

(ii) _____

(iii) _____

Roinn B

Freagair **Ceist 1** agus **dhá cheist** ar bith eile as an roinn seo.

Tá 80 marc ag gabháil le Ceist 1. Tá 50 marc an ceann ag gabháil leis na Ceistanna 2, 3, 4 agus 5.

1. Tá próitéin chothaithe ar na cothaithigh riachtanacha nach mór dúinn a ithe gach lá.

Sa tábla thíos, taispeántar na comhábhair agus an t-eolas cothaitheach (per 100 g), a bhaineann le Lasáinne Mhairteola réamhullmhaithe.

Lasáinne Mhairteola Réamhullmhaithe		
Comhábhair	Eolas Cothaitheach (per 100 g)	
Trátaí mionghearrtha, mairteoil mhionaithe, leatháin lasáinne, bainne, cáis, im, purée trátaí, uisce, oinniún, cairéad, gairleog, soilire, siúcra, ola olóige, salann, piobar, stoc mairteola, basal.	Fuinneamh	121 kcal
	Próitéin	6.8 g
	Saillte	5.1 g
	Carbaihiodráití	12.6 g
	ar siúcraí díobh	3.1 g
	Snáithín	1.0 g
	Salann	0.5 g

- (a) (i) Agus tú ag baint úsáide as an eolas sa tábla thuas agus na treoirínte reatha don itheachán sláintiúil á gcur san áireamh agat, déan meastóireacht ar luach cothaitheach na lasáinne mairteola réamhullmhaithe. (20)

- (ii) Mol rud **amháin** a ghabhfadh leis an lasáinne mhairteola. Tabhair cúis le do rogha. (5)

- (b) Tabhair cuntas ar phróitéin faoi **gach** ceann de na ceannteidil seo a leanas:

- aicmiú
- foinsí sa réim bia
- feidhmeanna sa chorp. (26)

- (c) Tabhair breac-chuntas ar **thrí** shlí a dtéann an teas i bhfeidhm ar bhianna próitéine. (9)

- (d) Tá siopadóireacht bia ar líne tar éis éirí an-choitianta.

Pléigh **dhá** bhuntáiste **agus dhá** mhíbhuntáiste a bhaineann le bheith ag siopadóireacht ar líne le haghaidh earraí grósaera (earraí bia). (20)

2. 'Meastar faoi láthair go bhfuil an oistéapóróis ar 300,000 duine in Éirinn.'
(www.irishosteoporosis.ie)

(a) Pléigh:

(i) na cúiseanna le hoistéapóróis

(ii) na slite a dtéann an oistéapóróis i bhfeidhm ar an gcorp. (20)

(b) Agus na treoirlínte reatha don itheachán sláintiúil á gcur san áireamh agat, leag amach biachlár (3 bhéile) i gcomhair lá amháin do dhuine a bhfuil oistéapóróis air / uirthi. (18)

(c) Tabhair sonraí **trí** athrú ar an gcothú agus / nó ar an stíl mhaireachtála a chuideoidh leis an oistéapóróis a chosc. (12)

3. Is iad na gránaigh an príomhbhia i gcuid mhór tíortha.

(a) Tabhair cuntas (i) ar luach cothaitheach agus (ii) ar luach diaitéiteach na ngránach. (20)

(b) Liostaigh **trí** gránaigh.
Ainmnigh táirge éagsúil a dhéantar as **gach** ceann de na gránaigh a liostaigh tú. (12)

(c) I dtaca le gránaigh:

(i) mínigh an difríocht idir plúr bán agus plúr caiscín

(ii) tabhair breac-chuntas ar **thrí** threoirlíne atá le cur san áireamh nuair a bhíonn táirgí gránaigh á stóráil. (18)

4. Cheannaigh Seán agus Áine teilifíseán i sladmhargadh. Nuair a thóg siad an teilifíseán amach as an mbosca, fuair siad amach go raibh an scáileán briste. D'fhill siad ar an siopa leis an teilifíseán agus diúltaíodh aisíocaíocht a thabhairt dóibh.
- (a) An raibh an siopa i dteideal aisíocaíocht a dhiúltú do Sheán agus Áine, dar leat?
Tabhair cúiseanna le do fhreagra. (15)
- (b) (i) Ainmnigh foinse iontaofa **amháin** de chomhairle do thomhaltóirí atá ar fáil do Sheán agus Áine.
- (ii) Tabhair breac-chuntas ar an nós imeachta maidir le gearán a dhéanamh nuair a bhíonn fadhb ann. (20)
- (c) Mínigh **trí** bhuntáiste a bhaineann leis an gCúirt Mhionéileamh don tomhaltóir. (15)
5. Tá ról agus freagrachtaí éagsúla ag gach ball teaghlaigh laistigh den teaghlach.
- (a) Pléigh **ceithre** shlí ina gcuireann daoine níos sine (seantuismitheoir(í)) tacaíocht ar fáil do bhaill eile den teaghlach. (20)
- (b) Déan cur síos ar **thrí** shlí inar féidir le daoine níos sine a neamhspleáchas a choimeád. (15)
- (c) Mínigh *coinbhleacht idir ghlúine*.
Tabhair breac-chuntas ar **dhá** shlí chun déileáil le coinbhleacht idir ghlúine. (15)

Roinn C

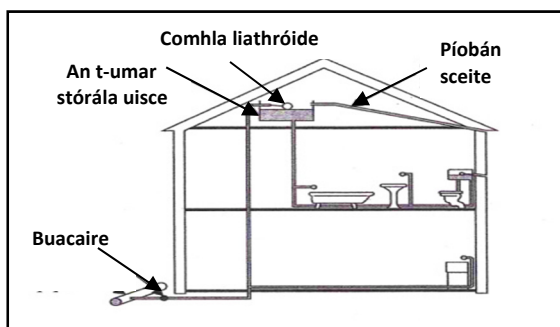
Freagair **ceist roghnach amháin** as an roinn seo.

Má chuir tú isteach obair chúrsa i dTeicstílí, Faisean agus Dearadh le haghaidh an scrúdaithe, is í **Ceist 2 amháin** as an roinn seo a gceadaítear duit tabhairt fúithi.

Ábhar Roghnach 1 - Dearadh agus Bainistíocht Tí (80 marc)

Ní mór d'iarrthóirí a roghnaíonn an t-ábhar roghnach seo **1(a) agus 1(b) nó 1(c)** a fhreagairt.

- 1.(a)** 'Tá meas againn ar uisce mar acmhainn nádúrtha luachmhar a mbraitheann cáilíocht na beatha uirthi.' (www.engineersireland.ie)

- (i) Mínigh an fheidhm atá ag na codanna seo a leanas den chóras fuaruisce a thaispeántar thuas:

- buacaire (an stop-choca)
- comhla liathróide (snámhbhuacaire)
- píobán sceite.

(18)

- (ii) Déan cur síos ar **gach** ceann de na céimeanna seo a leanas sa phróiseas cóireála uisce:

(a) scagadh (b) clóiríniú (c) fluairídiú (d) tástáil.

(16)

- (iii) Tabhair breac-chuntas ar **cheithre** shlí le huisce a chaomhnú sa teach sa bhaile. (16)

agus

- 1.(b)** Is minic a bhíonn luach níos airde ar theach má bhíonn na háiseanna áitiúla in aice láimhe.

- (i) Pléigh na buntáistí do theaghlaigh a bhfuil páistí óga acu a bhaineann le **trí** áis áitiúla. (15)

- (ii) Tabhair **trí** chúis ar fearr le daoine áirithe teach a fháil ar cíós seachas teach a cheannach. (15)

nó

- 1.(c)** (i) Tabhair breac-chuntas ar **thrí** rud ba chóir do mhac léinn a chur san áireamh nuair a bhíonn troscán á roghnú aige / aici don seomra codlata. (15)

- (ii) Ainmnigh **trí** bhall de throscán stórála a bheadh oiriúnach do theach atá ar cíós ag mac léinn **agus** déan cur síos orthu. (15)

Ábhar Roghnach 2 – Teicstílí, Faisean agus Dearadh (40 marc)

Ní mór d'iarrthóirí a roghnaíonn an t-ábhar roghnach seo **2(a)** agus **2(b)** nó **2(c)** a fhreagairt.

- 2.(a)** 'Is féidir ról tábhachtach a bheith ag éide scoile le féiniúlacht scoile a bhunú agus a choinneáil.'
(www.oireachtas.ie)

(www.aldi.ie)

- (i) Déan trácht ar cé chomh hoiriúnach agus atá na héidí scoile a thaispeántar thuas do dhaltai bunscoile. Déan tagairt dóibh seo:
- feidhm
 - compord
 - taitneamh aeistéitiúil.
- (18)
- (ii) Mol **dhá** mhodh a d'fhéadfá a úsáid le suaithéantas a chur ar an éide scoil. (7)

agus

- 2.(b)** Tá bailchríocha éagsúla ann a chuirtear ar fhabraicí nua-aoiseacha nuair a dhéantar iad.
- (i) Mínigh cén fáth a n-úsáidtear bailchríocha fabraice ar fhabraic. (9)
- (ii) Ainmnigh bailchríoch fabraice **amháin** agus déan cur síos uirthi. (6)

nó

- 2.(c)** 'Séasúr nua, faisean nua.' (www.stellar.ie)
- (i) Tabhair breac-chuntas ar **thrí** rud a théann i bhfeidhm ar athruithe i gcúrsaí faisin. (9)
- (ii) Déan cur síos ar **dhá** dhúshlán (deacrachtaí) a théann i bhfeidhm ar fhás thionscal éadaí na hÉireann. (6)

Ábhar Roghnach 3 – Staidéar Sóisialta (80 marc)

Ní mór d'iarrthóirí a roghnaíonn an t-ábhar roghnach seo **3(a) agus 3(b) nó 3(c)** a fhreagairt.

3.(a) 'Tá an dífhostaíocht i measc na n-óg ar fud na hEorpa fós ró-ard.' (*Irish Examiner, 2017*)

(i) Sainmhínigh *dífhostaíocht*. (6)

(ii) Tabhair breac-chuntas ar na slite a dtéann an dífhostaíocht i bhfeidhm orthu seo:

- an duine óg
- an teaghlach
- an tsochaí. (24)

(iii) Pléigh an tábhacht a bhaineann le cáilíocht oideachais a bheith ag daoine óga. (8)

(iv) Ainmnigh clár / cúrsa **amháin** a dearadh chun oiliúint a chur ar dhaoine dífhostaithe agus chun scileanna nua a theagasc dóibh, **agus** tabhair sonraí maidir leis. (12)

agus

3.(b) 'Téann sé chun tairbhe dúinn ar fad cumhacht a bheith ag mná san ionad oibre.' (*Irish Independent, 2017*)

(i) Mínigh **trí** chúis leis na méadú ar líon na mban san ionad oibre. (15)

(ii) Tabhair breac-chuntas ar na buntáistí **agus** na míbhuntáistí do shaol an teaghlaigh a bhaineann leis an mbeirt tuismitheoirí a bheith ag obair. (15)

nó

3.(c) 'Tá beagnach dhá thrían den daonra ina gcónaí i gceantair uirbeacha anois.' (*The Irish Times, 2017*)

(i) Pléigh **trí** chúis a bhfuil níos mó daoine ina gcónaí i gceantair uirbeacha. (15)

(ii) Mínigh **trí** shlí a ndeachaigh an imirce (bogadh) ó cheantair tuaithe go ceantair uirbeacha i bhfeidhm ar an saol i gceantair tuaithe. (15)

Leathanach Bán